

Poppentheater in het niemandsland tussen traditioneel en modern

Gerd Taube woonde het 11de Poppenfestival in Neerpelt bij. Hij zag veel mensen en relatief weinig poppen op de scènes.

Tijd voor een kleine geschiedenis van het twintigste-eeuwse poppentheater.

De erfenis van Craig, Teschner en Schlemmer

Het Internationaal Poppenfestival van het Provinciaal Centrum voor Theater Dommelhof is terug van weggeest. Vier jaar na de tiende uitgave in 1993 was Dommelhof in november 1997 weer vijf dagen lang het middelpunt van het internationaal poppentheater. Festivaldirecteurs Marina Coster en Tuur Devens hadden een nieuwe start aangekondigd in de traditie van de vorige festivals maar met krachtige nieuwe accenten. Uit de affiches van de vorige festivals in de foyer van de schouwburg blijkt dat ze daarmee de festivalgeschiedenis trouw bleven. De motieven en de vormgeving van de affiches geven niet alleen een kijk op grafische trends maar tonen ook de evolutie die het poppentheater en het maatschappelijke begrip ervan gedurende de laatste vier decennia van deze eeuw hebben doorgemaakt. Het brave kindervermaak van weleer is een serieuze kunstvorm geworden die de confrontatie en de uitwisseling met andere kunstvormen niet schuwt.

Het Europese poppentheater

Het poppentheater in Europa kent een lange traditie. Er zijn twee speeltechnieken, het marionetten- en het handpoppenspel, met elk omvangrijke nationale, regionale en lokale tradities waarvan de basistechnieken evenwel overeenkomen.

Zo ontstonden uit het marionettenspel twee fundamentele technieken: de draad- en de stokmarionetten. Draadmarionetten worden uitsluitend bewogen door koordjes die aan een houten kruis zijn bevestigd. Stokmarionetten worden veel directer geleid via een staaf aan de kop van de pop, aangevuld

met een aantal draden, waarmee armen en benen van de pop bewogen worden.

Het marionettentheater trok in de zeventiende en achttiende eeuw door heel Europa en was op marktplaatsen en in grote handels- en residentie(steden) aan te treffen. Door de industrialisering en de regionalisering van de handel werd zijn reisradius steeds meer ingeperkt zodat in de tweede helft van de negentiende eeuw regionale tradities ontstonden.

Het handpoppenspel is als uiterst mobiele en niet al te technische speelvorm in Europa wijdverspreid. Meestal is het karakter van een nationale, regionale of lokale traditie met een bepaalde grappige figuur verbonden. Of die nu Punch (Engeland), Kasper of Kasperl (Duitsland en Oostenrijk), Jan Klaassen (Nederland), Pulchinella (Italië), Polichinelle (Frankrijk), Petruschka (Rusland) of Mester Jakel (Denemarken) heet, de namen voor deze centrale figuur van het traditionele handpoppenspel in Europa zijn legio. Zowel de personages als de stukken en de speelvormen vertonen opvallende gelijkenissen. Een onderlinge invloed of zelfs een gemeenschappelijke oorsprong van het Europese handpoppenspel kan dan ook worden verondersteld. In de mate waarin het karakter van deze geschiedenis wezenlijk afhangt van de heersende mentaliteit en de persoonlijkheid van de speler heeft het handpoppenspel bovendien een overwegend lokaal verleden. Het traditionele handpoppentheater is in dat opzicht vooral een mobiele theatervorm op straten en pleinen geweest, in tegenstelling tot het traditionele marionettentheater dat hoofdzakelijk in binnenruimtes werd gespeeld.

Naast het marionetten- en handpoppenspel bestaan er nog vele regionale en lokale tradities die gebaseerd zijn op zeer uiteenlopende speelwijzen. Bijvoorbeeld de mechanische theaters: figuurmechanismen waarbij figuren vast gemonteerd zijn of zich op een draaiende band bevinden, die door een slinger of uurwerk worden aangedreven en via min of meer ingewikkelde mechanische constructies in beweging worden gezet. Kribbentheaters, die voornamelijk in katholieke gemeenschappen te vinden zijn, werken volgens hetzelfde principe. Zij visualiseren bijbelse heilsverhalen (in de regel kerst- en passiespelen). Een vrij aparte traditie ontstond ook met het stokpoppenspel uit het Rijnland (Keulen en Aken): de poppen zijn daarbij op lange stokken bevestigd die tot op de grond reiken en waarmee de poppen krachtig werden bewogen. Een verwantschap met de typisch Vlaamse stangmarionetten, die meestal via twee ijzeren stangen (aan kop en hand) worden gedirigeerd, zou gezien de geografische nabijheid voor de hand liggen. Een sluitend bewijs hiervoor werd evenwel nog niet gevonden: stangmarionetten zijn met name ook bij de Siciliaanse marionetten van de traditionele 'Opera dei Pupi' terug te vinden. Een andere traditionele speelvorm van het poppentheater is het schaduwspel. In Europa omwille van zijn afkomst gekend als 'ombres chinoises', is deze speelvorm - behalve misschien in Frankrijk - in Europa niet echt vertegenwoordigd; voorts fungeerden de 'ombres chinoises' als favoriete toemaatje van rondtrekkende marionettentheaters.

Wat men tegenwoordig onder traditioneel